

Název diplomové práce: Revitalizace irštiny v postojích a názorech obyvatel Galway a Gaeltachtu Connemara

Autorka: Bc. Martina Kollinerová

Vedoucí práce: PhDr. Marek Halbich, PhD.

Oponent: Mgr. Tomáš Samek, M. A.

Předkládaná diplomová práce se zabývá úsilím revitalizovat irštinu a představuje snahu o studium konkrétních jazykových ideologií. Při teoretickém vymezování tohoto klíčového pojmu se autorka opírá o respektované autority (Woolard, Schieffelin), není však jasné, zda a nakolik odlišuje jazykové ideologie od jazykových postojů: z textu implicitně vyplývá, že oba termíny na rozdíl od některých autorů nepovažuje za zaměnitelné, přesnější vymezení jejich vzájemného vztahu jsem však nenašel, což vzhledem k tomu, že jde o pojmy pro tuto práci zcela centrální, považuji za nedostatek.

Nedostatek o to symptomatictější, že práce na některých místech opakovaně podceňuje ideologičnost zkoumaného jevu: už samotné zarámování tématu v úvodních pasážích je poněkud ledabylé a vychází ne vždy, ale většinou z málo problematizovaného předpokladu, že zachování jazyka je v zásadě potřebné a dobré: to samo je již ideologická pozice, již je třeba obhajovat důkladněji, než jak to činí autorka např. několika větami odkazujícími třeba na potřebu zachování biolingvistické diverzity v době globalizace. Právě celkové rámování je u takto ideologického tématu zásadní i velmi citlivé - a z práce není přesvědčivě znát, že si je autorka vždy dostatečně vědoma diskurzivních makrorámců, s nimiž pracuje a jimiž se někdy nechává vést.

To je možná nejpodstatnější výtko, neboť většinu ostatních lze vnímat jako konkrétní exemplifikaci tohoto obecného nedostatku. Příklad z metodologické části práce: "Struktura rozhovoru tak měla (...) rovněž za úkol odhalit používání prázdných pojmů, jako je fráze "It's a part of our heritage," kterou používali téměř všichni" (str. 15). Právě proto, že je tento obrat používán bezmála všemi, jde o cenný doklad úspěšné ideologické indoktrinace související nadto s nacionalismem a dalšími ideologiemi: co říkají všichni, nemusí být proto ještě prázdné: naopak badatelsky to může být velmi cenné. Je si autorka vědoma, kolik apriorismu (v antropologii nežádoucího, není-li reflektován) je v takovém hodnocení? Nejde o to být neideologický (a ani to důsledně nejde), avšak je nutné vystavit svůj text daleko hlubší, explicitní reflexi ideologemat, na nichž spočívá, o něž se opírá a s nimiž implicitně počítá, aby bylo zřejmé, že si je jich autorka vědoma.

V metodologické části se objevují nekonzistence: v první větě kapitoly autorka jasně říká, že jejími základními metodami jsou zúčastněné pozorování a *polostrukturované* rozhovory. Hned v následující větě však hovoří o rozhovorech strukturovaných (str. 14). Na téže straně pak čteme, že autorka pokládala při rozhovorech "otázku ohledně významu jazyka", která prý mnoho respondentů zaskočila, aniž explicitně přiblíží, která zásadní otázka to je (je snad identická s názvem publikace *Who needs Irish?*, na niž v této souvislosti odkazuje, či jde o otázku jinou, touto publikací inspirovanou? Z textu to není jasné - přinejmenším ne tam, kde o této věci hovoří poprvé.). Velmi cenný je poznatek, jak autorčina částečná kompetence v irštině byla na překážku při rozhovorech s Iry, kteří irsky neumí - a stydí se před výzkumníci, která jejich jazyk

ovládá o něco lépe, než oni sami, ač sama přichází z ciziny. Škoda, že tyto cenné postřehy jsou jen letmo nahozeny: když je člověk čte, je mu líto, že se nedočká jejich hlubší analýzy, o níž si v kontextu práce doslova říkají. Druhá (a do jisté míry i první) otázka v Guide listu, jímž se autorka řídila, je formulována sugestivně - což podle mého soudu výzkumu takto citlivé věci neprospívá, tím spíš, je-li uvedena hned v počáteční fázi rozhovoru.

Z hodnotného postřehu o všudypřítomnosti a zároveň veliké ožehavosti otázky oživení irštiny v každodenním irském diskursu, jež autorka přináší tam, kde mluví o zúčastněném pozorování (str. 17-18), je zřejmé, jak metodologicky problematický je způsob, jímž je vystavěn Guide list: ten jde tvrdě a bez oklik k tématu, o němž autorka jen o pár stránek dál jasně na základě své zkušenosti z terénu říká, že se o něm dovídáme jiné věci, pokud se k němu v hovoru dostaneme jemně a "přirozenou" cestou, kdy dotazovaní neznají přesně předmět výzkumu: to je pro výzkum všech otázek souvisejících s jazykovou ideologií naprosto typické - a autorka by si toho měla být vědoma a přistupovat k výzkumu jemněji, aspoň v prvních fázích rozhovorů. Oceňuji, že byla schopna tuto skutečnost v terénu sama reflektovat; škoda, že ji nedokázala promítnout do samotného způsobu tázání v strukturovaných rozhovorech. Autorka dospívá správně k závěru, že takto prováděné strukturované rozhovory přinášejí často velmi zkreslené informace. Nabízí se otázka: proč tedy nepojala kompozici strukturovaných dotazů jinak a dodatečně je v terénu neupravila, jestliže si toho byla vědoma? Bohužel tento nedostatek do jisté míry invalidizuje jistou část výzkumného materiálu, jež autorka elicitovala.

Naivita (oceňuju, že přiznaná) se týká i etiky, s níž k výzkumu přistupovala. Znovu: proč ve světle svých zjištění nepřistoupila k věci jinak a nepoopravila svou dotazovací strategii? Na všech těchto věcech je zřejmé podcenění senzitivity zkoumání ideologií spjatých s jazykem. K nejcennějším závěrům výzkumu tak patří paradoxně právě to, že si při něm a na něm autorka dokázala uvědomit prvotní naivitu, s níž k tématu zejména zpočátku přistupovala. Je sympatické, že tyto chyby nezastírá a snaží se je ne snad přímo analyzovat, ale přinejmenším konstatovat.

Jádro práce tvoří kapitola čtvrtá, rozdělená na dvě velké podčásti: část 4.1 se snaží být spíše teoretická a u některých pasáží jsem si kladl otázku, nakolik jsou pro autorčin výzkum relevantní; část 4.2 (podle mého názoru daleko zajímavější) se věnuje vlastnímu terénnímu výzkumu. Oběma částem je přesto vlastní jistá poněkud povrchní popisnost a nedostatek schopnosti analyzovat často cenné postřehy do větší hloubky a v širších souvislostech. Je přece badatelsky zajímavé (i když v kontextech dosavadních výzkumů jazykových ideologií nikterak překvapivé), že respondenti se při strukturovaném rozhovoru bojí přihlásit k názorům, které zastávají a artikulují při neformálnějších interakcích, a dokonce říkají věci, které jejich předtím vyslovené náhledy popírají.

Revitalizační ideologie patrně obsahuje i velmi opresivní komponentu, jež některé odpůrce revitalizace vede k tomu, že mají na otázku dva protikladné názory: jeden pro foro externo a druhý pro foro interno. Otázka záchrany irštiny, prosazovaná ve jménu *celého* irského národa a jeho kulturního dědictví, paradoxně štěpí Iry na různá antagonistická "my": ve jménu národa se národ dělí do protivných táborů. Přepínání mezi těmito jazykovými ideologiemi (ideology-switching) se do velké míry podobá přepínání mezi jazyky (code-switching) - a bylo by podnětné pokusit se o alespoň dílčí analýzu právě tohoto jevu, jenž vypovídá celou řadu věcí o socialitě aktérů.

Závěr práce je stručný a soustřeďuje se spíše na méně podstatné stránky textu: i zde je patrná jistá analytická mělkost, jíž se vyznačuje celá práce.

Mohu-li shrnout: autorka měla méně prostoru věnovat historizujícím pasážím přinášejícím řadu detailů, jež však nejsou pro téma klíčové, a více ideologiím a diskursivním strategiím, a to jak v přípravné, metodologické fázi svého projektu, tak ve fázi analýzy a psaní.

Přes všechny zmíněné nedostatky jde o práci vedenou velmi solidní snahou získat data k danému tématu. Práce je faktograficky (a odhlédneme-li od nedostatků v metodologii, i etnograficky) bohatá. Jazyková úroveň je celkem slušná, pominou-li se občasné chyby v interpunkci a četné překlepy, z nichž některé se týkají i zásadních věcí - třeba závěrečného seznamu literatury: zde je antropoložka Urcioli citovaná jako Uricoli; Kathryn Woolard je zkomolena na Wooland a Bambi Schieffelin na Schiffelin. V práci narazíme tu a tam na větu, která je kvůli překlepu na první přečtení těžko srozumitelná: "v procesu asimilace jedné futury v druhou" (namísto "kultury") atd. Větší pečlivost v detailech by jí určitě prospěla.

Celkově navrhuji pro práci hodnocení **velmi dobře**.

V Praze 16. 10. 2011

Tomáš Samek